

Postępowanie odwoławcze według rosyjskiego kodeksu postępowania karnego

Kodeks postępowania karnego Federacji Rosyjskiej uchwalony został przez Dumę Państwową w dniu 22 listopada 2001 r., a wszedł w życie 1 lipca 2002 r.¹ Zastąpił kodeks postępowania karnego z 1960 r.², którego pierwowzorem był uchwalony w czerwcu 1922 r. kodeks postępowania karnego Rosyjskiej Socjalistycznej Federacyjnej Republiki Rad – RSFR³. W poprzednim stanie prawnym obowiązywał system dwuinstancyjnej kontroli odwoławczej. Środkami zaskarżenia od wyroków sądu pierwszej instancji były: skarga kasacyjna i protest kasacyjny (art. 326 k.p.k. FR)⁴.

Aktualny kodeks postępowania karnego wprowadził nowe rozwiązania prawne w zakresie postępowania odwoławczego, z których do najistotniejszych należą: wzbogacenie rodzajów środków odwoławczych o skargę apelacyjną i wnioski apelacyjny, przy zachowaniu dotychczasowych środków odwoławczych w postaci skargi kasacyjnej i wniosku kasacyjnego – poprzednio nazywanego protestem kasacyjnym, a także stworzenie systemu kontroli odwoławczej orzeczeń wydanych przez instancję apelacyjną w drodze skargi kasacyjnej i wniosku kasacyjnego.

Rosyjski kodeks postępowania karnego przewiduje następujące rodzaje środków odwoławczych: skargę apelacyjną i wnioski apelacyjny oraz skargę

¹ Tekst kodeksu postępowania karnego w języku rosyjskim: <http://www.akdi.ru>. – Уголовно – Процессуальный Кодекс Российской Федерации – zwany dalej w skrócie „k.p.k. FR”. Zob. także Л. К. Е на е в а, Уголовный процесс, Москва 2003, s. 3.

² Por. Т. В. К а ш а н и н а, А. В. К а ш а н и н, Основы российского права, Москва 2002, s. 757.

³ Zob. szerzej M. S. Strogonow, Proces karny, Warszawa 1952, s. 55 i n. i s. 422 i n.; A. Czelcow, Radziecki proces karny, Warszawa 1955, s. 353 i n.

⁴ Уголовно-Процессуальный Кодекс РСФСР, Москва, 1999. Nazwa „skarga kasacyjna” nie odpowiadała klasycznemu pojęciu kasacji wypracowanemu na gruncie prawa francuskiego. Model postępowania odwoławczego wypracowany wówczas w nauce radzieckiej miał charakter rewizyjny, co oznaczało, że sąd kasacyjny dokonywał kontroli prawnej i merytorycznej zaskarżonego wyroku, której następstwem mogła być zmiana zaskarżonego orzeczenia, w sądzie kasacyjnym dopuszczane były materiały dowodowe głównie w celu dokonania kontroli zaskarżonego wyroku, a nie czynienia własnych ustaleń faktycznych, sąd kasacyjny zawsze uchylał orzeczenie, jeżeli mogłoby nastąpić pogorszenie sytuacji oskarżonego, sąd kasacyjny nie był związany zarzutami skargi i dokonywał całościowej kontroli zaskarżonego wyroku niezależnie od granic podmiotowych i przedmiotowych skargi; por. A. Czelcow, Radziecki..., *op. cit.*, s. 349–351; M. S. Strogonow, Proces..., *op. cit.*, s. 426–428. Zob. szerzej: А. П. Рыжаков, Уголовный процесс, Москва 1999, s. 485 i n.; Н. А. Громов, Уголовный процесс России, Москва 1998, s. 438 i n.

kasacyjną i wniosek kasacyjny. Zgodnie bowiem z art. 354 ust. 1 k.p.k. FR nieprawomocne wyroki sądu mogą być zaskarżone przez strony w trybie apelacyjnym lub kasacyjnym. Wprowadzony system środków odwoławczych wynika z zasady kontroli instancyjnej, która ma rangę normy konstytucyjnej, gdyż zgodnie z art. 50 ust. 3 Konstytucji FR⁵, każdy skazany za przestępstwo ma prawo do kontroli wyroku przez sąd wyższej instancji w trybie ustalonym przez prawo federalne. Skarga apelacyjna i wniosek apelacyjny przysługują od wyroków sędziów pokoju (мировые судья)⁶. Natomiast skarga kasacyjna i wniosek kasacyjny są środkami odwoławczymi od wyroków sądów pierwszej instancji i sądów drugiej instancji wydanych po rozpoznaniu skargi apelacyjnej i wniosku apelacyjnego. Tym samym skarga kasacyjna i wniosek kasacyjny nie przysługują od wyroków sędziów pokoju. Od tych wyroków kodeks przewiduje środki odwoławcze w postaci skargi apelacyjnej i wniosku apelacyjnego, a następnie od wyroku sądu apelacyjnego – skargę kasacyjną i wniosek kasacyjny. Natomiast od wyroków sądów pierwszej instancji nie przysługuje skarga apelacyjna i wniosek apelacyjny, a służy tylko skarga kasacyjna i wniosek kasacyjny. Wyrok sądu odwoławczego wydany po ich rozpoznaniu nie podlega już zaskarżeniu. Rosyjski kodeks postępowania karnego przewiduje więc apelacyjno-kasacyjny system środków odwoławczych. Przy takim rozwiązaniu wyroki sędziów pokoju podlegają najpierw kontroli apelacyjnej, a następnie kontroli kasacyjnej. Natomiast wyroki wydane przez sąd w pierwszej instancji podlegają tylko kontroli kasacyjnej. Tym samym postępowanie odwoławcze w stosunku do tych wyroków jest postępowaniem dwuinstancyjnym. Natomiast kontrola kasacyjna orzeczeń sądu apelacyjnego wydanych po rozpoznaniu apelacji od wyroków sędziów pokoju tworzy trójinstancyjne postępowanie odwoławcze. To rozwiązanie jest podobne do niemieckiej procedury karnej, w której od wyroku sądu krajowego wydanego po rozpoznaniu odwołania od wyroku sądu grodzkiego może być jeszcze wniesiona rewizja do wyższego sądu krajowego, natomiast od wyroku sądu krajowego i wyższego sądu krajowego wydanego w pierwszej instancji przysługuje tylko rewizja do sądu wyższego rzędu⁷.

Rosyjski kodeks postępowania karnego w dziale XIII zatytułowanym „Postępowanie przed sądem drugiej instancji” zawiera przepisy ogólne dla obu tych środków odwoławczych (rozdział 43 nosi tytuł „Apelacyjne i kasacyjne

⁵ Zob. Конституция Российской Федерации, 12 декабря 1993 г.; w języku polskim zob. <http://www.rosjapl.republika.pl/kraj/rosja/konstytucja.html>

⁶ Instytucja sędziego pokoju może być porównana do sprawowanej w Polsce w okresie międzywojennym funkcji sędziego sądu grodzkiego. Jest to więc funkcja o charakterze profesjonalnym, a nie obywatelskim; por. S. M. Przyjemski, Recenzja do Komentarz do kodeksu postępowania karnego Federacji Rosyjskiej, PiP 2003, nr 5, s. 113 i n.

⁷ Por. S. Waltoś, Proces karny. Zarys systemu, Warszawa 2001, s. 118–121.

zaskarżenie nieprawomocnych wyroków sądowych”). Natomiast rozdział 44 reguluje postępowanie apelacyjne, zaś rozdział 45 dotyczy postępowania kasacyjnego. Apelacja przysługuje od wyroków sędziów pokoju (art. 354 ust. 2 k.p.k. FR). Rodzaje spraw rozpoznawanych przez sędziów pokoju wymienia kodeks w art. 31. Pozostałe sprawy rozpoznają sądy. Właściwym sądem do rozpoznania skargi apelacyjnej i wniosku apelacyjnego od wyroków sędziów pokoju jest sąd rejonowy (районный суд – art. 355 ust. 2 k.p.k. FR). Sąd ten rozpoznaje sprawę w składzie jednego sędziego (art. 30 ust. 3 k.p.k. FR). Prawo do zaskarżenia wyroków sędziów pokoju przysługuje skazanemu, osobie uniewinnionej, ich obrońcom i przedstawicielowi prawnemu, oskarżycielowi publicznemu, pokrzywdzonemu i jego przedstawicielowi, a także powodowi cywilnemu, pozwanemu lub ich przedstawicielom w zakresie dotyczącym powództwa cywilnego (art. 354 ust. 4 i 5 k.p.k. FR).

Z przepisów ogólnych dotyczących postępowania odwoławczego oraz z przepisów normujących postępowanie apelacyjne wynika, że środek odwoławczy w postaci wniosku apelacyjnego przysługuje prokuratorowi, zaś pozostałe strony mogą wnieść skargę apelacyjną (np. w art. 359 ust. 4 k.p.k. FR mowa jest o wniosku apelacyjnym prokuratora, czy też w art. 369 ust. 2 k.p.k. FR, który wskazuje wprost na wniosek apelacyjny prokuratora i skargę apelacyjną innych stron, tak też art. 370 ust. 1 k.p.k. FR). Nie ma natomiast różnic odnośnie do trybu ich wnoszenia i rozpoznania. Stąd też zostaną one omówione łącznie.

Skargę apelacyjną lub wniosek apelacyjny należy wnieść w terminie 10 dni od daty ogłoszenia wyroku, a gdy oskarżony jest pozbawiony wolności, termin ten liczy się od daty doręczenia mu odpisu wyroku (art. 356 ust. 1 k.p.k. FR). Skargę apelacyjną lub wniosek apelacyjny wnosi się na piśmie do sądu, w którym zapadł zaskarżony wyrok, co wstrzymuje jego wykonanie (art. 359 ust. 1 k.p.k. FR). Skarga apelacyjna lub wniosek apelacyjny muszą zawierać następujące elementy: nazwę sądu odwoławczego, do którego są składane, dane skarżącego, wskazanie zaskarżonego wyroku oraz nazwę sądu, który go wydał, przedstawienie argumentów i wskazanie dowodów na ich poparcie, wykaz materiałów załączonych do skargi lub wniosku oraz podpis skarżącego (art. 363 ust. 1 k.p.k. FR). Nie spełnienie jednego z tych warunków formalnych powoduje zwrot środka odwoławczego w celu usunięcia braków w terminie wskazanym przez sędziego (art. 363 ust. 2 k.p.k. FR). O wniesieniu skargi lub wniosku powiadamia się strony, których interesów prawnych zaskarżenie dotyczy wraz z przestaniem odpisów. Strona może wówczas wnieść na piśmie sprzeciw w stosunku do skargi apelacyjnej lub wniosku apelacyjnego, który jest dołączany do akt sprawy (art. 358 ust. 1 i 2 k.p.k. FR). W skardze apelacyjnej lub we wniosku apelacyjnym, a także w sprzeciwie, strona ma prawo wskazać sądowi nowe fakty na potwierdzenie swoich argumentów oraz wnosić o przesłuchanie świadków lub biegłych

(art. 363 ust. 3 k.p.k. FR). Strona może cofnąć skargę apelacyjną lub wniosek apelacyjny przed rozpoczęciem rozprawy (art. 359 ust. 3 k.p.k. FR). Skarżący może również zmienić lub uzupełnić treść skargi apelacyjnej lub wniosku apelacyjnego, z tym że po upływie terminu do ich wniesienia nie można podnosić okoliczności, które są niekorzystne dla oskarżonego (art. 359 ust. 4 k.p.k. FR). Po wniesieniu środków odwoławczych i sprzeciwów, akta sprawy przesyłane są do sądu apelacyjnego, o czym powiadamia się strony (art. 359 ust. 2 k.p.k. FR). Sąd ten, zgodnie z art. 362 k.p.k. FR, powinien rozpocząć rozpoznawanie sprawy nie później niż w ciągu 14 dni. Po wpływie akt do sądu instancji apelacyjnej, sędzia zapoznaje się ze sprawą, a następnie wydaje zarządzenie o wyznaczeniu rozprawy (art. 364 k.p.k. FR). O terminie rozprawy apelacyjnej powiadamiane są strony. Nieobecność strony, która nie wносиła skargi apelacyjnej, nie stanowi przeszkody w rozpoznaniu sprawy (art. 364 ust. 2 k.p.k. FR). W niektórych jednak wypadkach kodeks przewiduje obowiązkowy udział stron w rozprawie apelacyjnej. Obowiązkowa jest obecność oskarżyciela publicznego (art. 364 ust. 3 pkt 1 k.p.k. FR). Natomiast co do pozostałych stron, to kodeks przewiduje obowiązkowy ich udział tylko w określonych sytuacjach procesowych. I tak w przypadku oskarżonego, gdy on sam wystąpił ze skargą apelacyjną lub na jego korzyść zaskarżono wyrok, chyba że w sprawie o przestępstwo o niewielkim lub średnim ciężarze gatunkowym złożył wniosek o rozpoznanie sprawy pod jego nieobecność (art. 364 ust. 3 pkt 3 w zw. z art. 247 ust. 4 k.p.k. FR). Gdy oskarżyciel prywatny wniósł skargę apelacyjną, to również jego udział w rozprawie jest obowiązkowy (art. 364 ust. 3 pkt 2 k.p.k. FR). Natomiast udział obrońcy w rozprawie apelacyjnej jest obowiązkowy w sytuacjach opisanych w art. 51, który to przepis przewiduje obowiązkową obronę m.in. wtedy, gdy oskarżony jest niepełnoletni, gdy z powodu fizycznych lub psychicznych ułomności nie może osobiście podjąć się obrony, czy wówczas, gdy oskarżony nie włada językiem, w którym toczy się proces (art. 364 ust. 3 w zw. z art. 51 ust. 1 pkt. 2, 3 i 4 k.p.k. FR).

W postępowaniu apelacyjnym kontrola odwoławcza obejmuje sprawdzenie zaskarżonego wyroku pod kątem jego zgodności z prawem, zasadności i sprawiedliwości, i dokonywana jest w granicach przedmiotowych i podmiotowych zaskarżenia (art. 360 ust. 1 i 2 k.p.k. FR). Sąd apelacyjny może wyjść poza te granice w wypadku zaistnienia jednej z bezwzględnych przyczyn odwoławczych wymienionych w art. 381 ust. 2 k.p.k. FR.

Kodeks wprowadza zasadę, że do postępowania przed sądem odwoławczym stosuje się przepisy dotyczące postępowania przed sądem pierwszej instancji (rozdział 35–39 k.p.k. FR), chyba że przepisy regulujące postępowanie apelacyjne stanowią inaczej (art. 365 ust. 1 k.p.k. FR). Z przepisów dotyczących postępowania pierwszoinstancyjnego, które mają zastosowanie do postępowania apelacyjnego, wskazać należy na unormowanie zasady

jawności. Jest to zasada konstytucyjna. Zgodnie z art. 123 ust. 1 Konstytucji FR rozpoznawanie spraw we wszystkich sądach jest jawne, a przy drzwiach zamkniętych dopuszczalne jest jedynie w przypadkach przewidzianych prawem federalnym. Kodeks przewiduje wyłączenie jawności, gdy mogłoby nastąpić ujawnienie tajemnicy państwowej, w sprawach o przestępstwa popełnione przez osoby, które nie ukończyły 16 roku życia, w sprawach, w których mogłoby dojść do ujawnienia intymnych okoliczności z życia uczestników postępowania oraz w celu zapewnienia bezpieczeństwa uczestnikom postępowania lub ich bliskim (art. 241 ust. 2 pkt. 1–4 k.p.k. FR). Wyłączenie jawności może dotyczyć całości albo części rozprawy apelacyjnej. W tym przedmiocie sąd apelacyjny wydaje postanowienie (art. 241 ust. 2 i 3 k.p.k. FR). Natomiast ogłoszenie wyroku jest zawsze jawne, z tym że w sprawie, w której była wyłączona jawność, ogłoszenie wyroku jest jawne tylko odnośnie jego części wstępnej i rozstrzygnięcia (art. 241 ust. 7 k.p.k. FR). Z przebiegu rozprawy apelacyjnej sekretarz sądowy sporządza protokół (art. 372 k.p.k. FR). W postępowaniu apelacyjnym obowiązuje zasada niezmienności składu orzekającego. Zmiana sędziego powoduje konieczność rozpoznawania sprawy od początku (art. 242 ust. 1 i 2 k.p.k. FR).

Rozprawę apelacyjną otwiera przewodniczący, informując, jaka sprawa będzie rozpoznawana (art. 261 w zw. z art. 365 ust. 1 k.p.k. FR). Następnie sprawdza stawienie osób, które powinny uczestniczyć w rozprawie i ewentualnie ustala przyczyny ich nieobecności (art. 262 k.p.k. FR). Przewód sądowy rozpoczyna się od krótkiego przedstawienia przez sędziego treści zaskarżonego wyroku oraz istoty skargi apelacyjnej lub wniosku apelacyjnego oraz sprzeciwów w stosunku do nich (art. 365 ust. 2 k.p.k. FR). Po zakończeniu sprawozdania strony mogą zabierać głos w kwestiach związanych z rozpoznawaną sprawą. Najpierw głos zabiera apelującego, a potem strona przeciwna (art. 365 ust. 3 k.p.k. FR). Następnie sąd apelacyjny przeprowadza postępowanie dowodowe. Zgodnie z art. 17 k.p.k. FR obowiązuje zasada swobodnej oceny dowodów, która stanowi, że organy postępowania oceniają dowody według swojego wewnętrznego przekonania opartego na całokształcie dowodów przeprowadzonych w sprawie, kierując się przepisami prawa i sumieniem, zaś żadne dowody nie mają z góry określonej mocy dowodowej. Kodeks nie wprowadza ograniczeń co do zakresu postępowania dowodowego. Sąd apelacyjny może więc ponowić dowody, jak i dopuścić nowe, jeżeli uzna to za niezbędne (art. 365 ust. 4 i art. 363 ust. 3 k.p.k. FR). Może również oprzeć swoje rozstrzygnięcie na dowodach przeprowadzonych w pierwszej instancji. Musi jednakże ponownie przesłuchać świadków, jeżeli ich zeznania są kwestionowane przez strony (art. 367 ust. 1 k.p.k. FR). W apelacji, a także na rozprawie apelacyjnej, strony mogą składać wnioski dowodowe o wezwanie świadków, biegłych, o wydanie pisemnej opinii przez

biegłego (ekspertyzy)⁸, czy przedstawienie dowodów rzeczowych i dokumentów, których przeprowadzenia w pierwszej instancji im odmówiono (art. 363 ust. 3 i art. 365 ust. 5 k.p.k. FR). Wniosek dowodowy powinien zawierać uzasadnienie. W przedmiocie wniosku sąd odwoławczy podejmuje decyzję po wysłuchaniu stanowiska stron (art. 271 ust. 1–4 i art. 283 k.p.k. FR). Decyzje sądu wydane w toku rozprawy apelacyjnej nie podlegają zaskarżeniu, z wyjątkiem nałożenia kary pieniężnej (art. 355 ust. 5 k.p.k. FR).

Po zakończeniu postępowania dowodowego następuje kolejna faza rozprawy apelacyjnej w postaci głosów stron (art. 366 ust. 1 k.p.k. FR). Przemówienia stron odbywają się w takiej kolejności, jak w pierwszej instancji, z tą tylko modyfikacją, że jako pierwsza głos zabiera ta strona, która złożyła skargę apelacyjną lub wniosek apelacyjny (art. 366 ust. 2 k.p.k. FR). Dalszą kolejność przemówień stron ustala sąd, z tym że jeżeli oskarżony i jego obrońca nie skarżyli wyroku, to zabierają głos jako ostatni. Prawo do wystąpienia w ramach głosów stron przysługuje zawsze oskarżycielowi i obrońcy, a w przypadku nieobecności obrońcy – oskarżonemu. Także pokrzywdzony i jego przedstawiciel mogą zabierać głos. Natomiast powód cywilny, pozwany i ich przedstawiciele procesowi, a także oskarżony w sytuacji, gdy w rozprawie bierze udział obrońca, muszą wystąpić do sądu z wnioskiem o dopuszczenie ich do udziału w przemówieniach. W razie uzyskania zgody, pozwany i jego przedstawiciel procesowy występują po powodzie cywilnym i jego przedstawicielu. Każda ze stron ma prawo do repliki po zakończeniu wszystkich wystąpień (art. 292 ust. 1–3 i 6 k.p.k. FR). Oskarżony ma też prawo do ostatniego słowa (art. 366 ust. 3 k.p.k. FR). Po zakończeniu głosów stron sędzia udaje się do pokoju narad w celu podjęcia decyzji (art. 366 ust. 3 k.p.k. FR). Wyrok jest sporządzany w języku, w którym odbywała się rozprawa, a następnie zostaje podpisany przez sędziego (art. 303 k.p.k. FR).

Sąd apelacyjny – zgodnie z art. 367 ust. 3 k.p.k. FR – może wydać następujące rodzaje orzeczeń: 1) o utrzymaniu w mocy zaskarżonego wyroku, 2) o uchyleniu skazującego wyroku i uniewinnieniu oskarżonego lub umorzeniu postępowania, 3) o uchyleniu uniewinniającego wyroku i skazaniu oskarżonego, 4) o zmianie zaskarżonego wyroku. W wypadkach opisanych w punktach 2–4 sąd orzeka w formie wyroku. Natomiast o utrzymaniu w mocy zaskarżonego wyroku (punkt 1) sąd odwoławczy orzeka w formie postanowienia (art. 367 ust. 4 k.p.k. FR). Sąd apelacyjny nie może natomiast uchylić zaskarżonego wyroku i przekazać sprawy do ponownego rozpoznania. Sąd wydaje wyrok w imieniu Federacji Rosyjskiej (art. 296 k.p.k. FR). Wyrok składa się z trzech części: wstępnej, opisowo-uzasadniającej i rozstrzygnięcia (art. 303 ust. 1 k.p.k. FR). W części wstępnej podawane są

⁸ Zob. szerzej B. T. B i e ņ k o w s k a, Biegły i jego opinia w świetle uregulowań kodeksu postępowania karnego Rosyjskiej Federacji, *Prok. i Pr.* 2004, nr 10, s. 97 i n.

następujące dane: o orzeczeniu w imieniu Federacji Rosyjskiej, data i miejsce wydania, nazwa sądu orzekającego, skład sędziowski, dane o sekretarzu sądowym uczestniczącym w rozprawie, o oskarżonym, o oskarżycielu, o obrońcy, pokrzywdzonym, powodzie cywilnym, pozwanym i ich przedstawicielach procesowych (art. 304 k.p.k. FR). W części opisowo-uzasadniającej sąd odwoławczy powinien wyjaśnić powody uchylecia albo zmiany zaskarżonego wyroku. Natomiast uzasadniając postanowienie o utrzymaniu w mocy zaskarżonego wyroku, sąd apelacyjny zobowiązany jest wskazać, dlaczego zaskarżony wyrok uznany został za zgodny z prawem, zasadny i sprawiedliwy, a argumenty skarżącego za nieuzasadnione (art. 367 ust. 2 k.p.k. FR). W części rozstrzygającej, w wypadku uchylecia lub zmiany zaskarżonego wyroku, sąd apelacyjny wydaje wyrok, stosując przepisy dotyczące wyrokowania przed sądem pierwszej instancji (art. 368 k.p.k. FR). Podstawy wydania wyroku uniewinniającego albo skazującego określa art. 302 k.p.k. FR, zaś treść części rozstrzygającej w zależności od rodzaju wyroku zawarta jest w art. 306 i art. 308 k.p.k. FR. W wypadku zmiany wyroku co do kary sąd apelacyjny wymierza nową karę, jak również może dokonać zmiany kwalifikacji prawnej czynu. Kodeks w art. 369 ust. 1 formułuje podstawy uchylecia lub zmiany zaskarżonego wyroku. Są to: 1) niezgodność wniosków sądu zawartych w wyroku z faktycznymi okolicznościami sprawy ustalonymi przez sąd instancji apelacyjnej w przypadkach opisanych w art. 380 pkt. 1–4 k.p.k. FR, 2) naruszenie przepisów procesowych mających charakter względnych przyczyn odwoławczych – art. 381 ust. 1 k.p.k. FR i bezwzględnych przyczyn odwoławczych – art. 381 ust. 2 k.p.k. FR, 3) nieprawidłowe zastosowanie przepisów prawa karnego materialnego – art. 382 pkt. 1–3 k.p.k. FR, 4) niesprawiedliwość wymierzonej kary – art. 383 ust. 1 k.p.k. FR.

W postępowaniu apelacyjnym obowiązuje zakaz *reformationis in peius*. W wypadku zmiany zaskarżonego wyroku pogorszenie sytuacji oskarżonego może nastąpić tylko na podstawie wniosku apelacyjnego prokuratora lub wniesienia skargi apelacyjnej przez pokrzywdzonego, oskarżyciela prywatnego i ich przedstawicieli (art. 369 ust. 2 k.p.k. FR). Także przy uchyleciu wyroku uniewinniającego i wydaniu wyroku skazującego konieczne jest istnienie środka odwoławczego wniesionego na niekorzyść oskarżonego przez wskazane powyżej podmioty (art. 370 ust. 1 k.p.k. FR). Kodeks dopuszcza również możliwość zaskarżenia przez oskarżonego samego uzasadnienia wyroku uniewinniającego. W takiej sytuacji sąd odwoławczy może zmienić wyrok uniewinniający w zakresie motywów uniewinnienia (art. 370 ust. 2 k.p.k. FR)⁹.

⁹ Zob. szerzej Л. К. Е н а в а, Уголовный процесс, *op. cit.*, s. 209–213.

Wyroki i postanowienia sądu odwoławczego wydane po rozpoznaniu apelacji od wyroków sędziów pokoju mogą zostać następnie zaskarżone do sądu wyższego rzędu w trybie skargi kasacyjnej lub wniosku kasacyjnego (art. 371 k.p.k. FR). W tym samym trybie zaskarżeniu podlegają także wyroki sądów wydane w pierwszej instancji (art. 354 ust. 3 k.p.k. FR). Właściwość funkcjonalną sądów kasacyjnych określa art. 355 ust. 3 pkt. 1–3 k.p.k. FR¹⁰. Sąd instancji kasacyjnej orzeka w składzie trzech sędziów, z których jeden przewodniczy rozprawie (art. 30 ust. 4 i 5 k.p.k. FR). Skarga i wniosek kasacyjny wnoszone są na tych samych zasadach co skarga i wniosek apelacyjny. Istnieje jedynie różnica odnośnie do wymagań formalnych skargi kasacyjnej lub wniosku kasacyjnego. Dotyczy ona obowiązku wskazania podstaw odwoławczych wymienionych w art. 379 k.p.k. FR (art. 375 ust. 1 pkt 4 k.p.k. FR). Takiego obowiązku nie ma bowiem strona wnosząca skargę apelacyjną lub wniosek apelacyjny (por. art. 363 ust. 1 i art. 375 ust. 1 k.p.k. FR). Jednakże sąd kasacyjny nie jest związany zarzutami odwoławczymi. Tym samym, podobnie jak sąd apelacyjny, kontroluje orzeczenia w granicach zaskarżenia pod kątem wszystkich podstaw odwoławczych. Zgodnie bowiem z art. 360 ust. 2 i art. 373 k.p.k. FR sąd instancji kasacyjnej na podstawie skarg i wniosków kasacyjnych sprawdza zgodność z prawem, zasadność i sprawiedliwość orzeczenia w granicach przedmiotowych i podmiotowych zaskarżenia. Te granice mogą zostać przekroczone w wypadku zaistnienia jednej z bezwzględnych przyczyn odwoławczych wymienionych w art. 381 ust. 2 k.p.k. FR. Dodatkowo jeszcze w postępowaniu kasacyjnym istnieje wymóg, by oskarżony, który chce wziąć udział w rozprawie, zgłosił to w skardze kasacyjnej (art. 375 ust. 2 k.p.k. FR). Kodeks nakazuje, by rozpoznanie sprawy przez sąd instancji kasacyjnej nastąpiło nie później niż w ciągu jednego miesiąca od daty jej wplynięcia (art. 362 k.p.k. FR). O terminie rozprawy kasacyjnej strony powinny zostać powiadomione nie później niż na 14 dni przed dniem jej rozpoczęcia, z tym że zawiadomienie oskarżonego następuje wówczas, gdy w skardze kasacyjnej zgłosił chęć udziału w rozprawie. Oskarżony pozbawiony wolności ma prawo bezpośrednio uczestniczyć w rozprawie lub przekazać swoje stanowisko w sprawie za pomocą systemu video konferencji. Jeżeli oskarżony chce z tego prawa skorzystać, to musi złożyć wniosek nie później niż na 7 dni przed datą rozprawy. W kwestii formy udziału oskarżonego pozbawionego wolności w rozprawie kasacyjnej decyduje sąd. W każdym jednak wypadku oskarżony powinien zostać dopuszczony do udziału w rozprawie, jeżeli się stawi. Nieobecność

¹⁰ Różnorodność sądów instancji kasacyjnej wynika z faktu, iż Federacja Rosyjska składa się z republik, krajów, obwodów, miast o znaczeniu ogólnofederalnym, obwodów autonomicznych i okręgów autonomicznych – równouprawnionych podmiotów Federacji Rosyjskiej, por. art. 5 ust. 1 Konstytucji FR.

stron w odpowiednim czasie powiadomionych o terminie rozprawy nie taje rozpoznania sprawy (art. 376 ust. 2, 3 i 4 k.p.k. FR).

Ogólny porządek rozprawy kasacyjnej, tak jak i apelacyjnej, regulują przepisy dotyczące postępowania przed sądem pierwszej instancji (art. 377 ust. 8 k.p.k. FR). Rozprawę kasacyjną otwiera przewodniczący składu orzekającego, ogłaszając jaka sprawa będzie rozpoznawana i z powodu której skargi lub wniosku. Przewodniczący wyjaśnia także ewentualne kwestie zgłoszone przez strony. Następnie sędzia sprawozdawca przedstawia treść zaskarżonego wyroku oraz treść skargi kasacyjnej lub wniosku kasacyjnego. Po zakończeniu sprawozdania strony zabierają głos. Sąd wysłuchuje najpierw stronę, która wniosła skargę lub wniosek, odnośnie jej argumentów i argumentów przeciwko stanowisku drugiej strony. W wypadku złożenia kilku skarg kolejność wystąpień ustala sąd z uwzględnieniem stanowiska stron w tej kwestii (art. 377 ust. 3 k.p.k. FR).

Sąd instancji kasacyjnej nie przeprowadza postępowania dowodowego. Może jednak na wniosek strony bezpośrednio przeprowadzić dowód na rozprawie, stosując przepisy dotyczące przewodu sądowego w pierwszej instancji (art. 377 ust. 4 k.p.k. FR). Strony mają także prawo przedstawić dodatkowe materiały na potwierdzenie lub obalenie argumentów przytoczonych w skardze kasacyjnej lub wniosku kasacyjnym, z tym że nie mogą być to materiały uzyskane w wyniku działań śledczych. Strona jest zobowiązana poinformować, w jaki sposób zostały one zdobyte i w związku z jaką okolicznością zaszła potrzeba ich przedstawienia. Jednakże sąd kasacyjny nie może w oparciu o przedłożone przez stronę materiały zmienić zaskarżonego wyroku albo uchylić go i umorzyć postępowania, z wyjątkiem przypadków, gdy zawarte w tych materiałach dane lub informacje nie wymagają dodatkowego sprawdzenia i oceny przez sąd pierwszej instancji (art. 377 ust. 5, 6 i 7 k.p.k. FR).

Po wysłuchaniu wystąpień stron i ewentualnym przedstawieniu przez nich dodatkowych dowodów, sąd udaje się na naradę (art. 378 ust. 1 k.p.k. FR). Podczas narady mogą być obecni tylko członkowie składu orzekającego, których obowiązuje tajemnica pokoju narad (art. 298 ust. 1 i 2 k.p.k. FR). Przebiegiem narady kieruje przewodniczący, który określa kwestie wymagające rozstrzygnięcia. Następnie odbywa się głosowanie. Przewodniczący głosuje jako ostatni. Rozstrzygnięcia zapadają większością głosów. Sędzia, który został przegłosowany, ma prawo przedstawić na piśmie swoje zdanie odrębne, które jest dołączane do orzeczenia. Zdania odrębne nie ogłasza się (art. 301 ust. 5 k.p.k. FR).

Rozstrzygnięcie sądu kasacyjnego zapada w formie orzeczenia (art. 378 ust. 2 k.p.k. FR). Orzeczenie jest podpisywane przez skład orzekający, a następnie ogłaszane (art. 388 ust. 3 k.p.k. FR). Orzeczenie składa się z części wstępnej, uzasadnienia oraz rozstrzygnięcia. Po rozpoznaniu skargi

kasacyjnej lub wniosku kasacyjnego – zgodnie z art. 378 ust. 1 k.p.k. FR – sąd instancji kasacyjnej może wydać następujące rodzaje orzeczeń: 1) o utrzymaniu w mocy zaskarżonego wyroku lub postanowienia, 2) o uchyleniu zaskarżonego wyroku lub postanowienia i umorzeniu postępowania, 3) o uchyleniu zaskarżonego wyroku lub postanowienia i przekazaniu sprawy do ponownego rozpoznania sądowi pierwszej instancji albo sądowi instancji apelacyjnej, 4) o zmianie zaskarżonego wyroku lub postanowienia. W wypadku uchylenia zaskarżonego orzeczenia i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania zalecenia sądu kasacyjnego są wiążące (art. 388 ust. 2 i 6 k.p.k. FR), z tym że nie mogą one przesądzać takich kwestii, jak: zasadności oskarżenia, wiarygodności lub niewiarygodności dowodów, ich wartości dowodowej, czy wymiaru kary (art. 386 ust. 2 k.p.k. FR)¹¹. Podstawy uchylenia lub zmiany zaskarżonego wyroku lub postanowienia zostały wskazane w art. 379 k.p.k. FR, a następnie opisane w art. 380–383 k.p.k. FR. Są to: 1) niezgodność wniosków sądu przedstawionych w zaskarżonym orzeczeniu z faktycznymi okolicznościami sprawy ustalonymi przez sąd pierwszej instancji lub instancji apelacyjnej, 2) naruszenie przepisów procesowych, 3) nieprawidłowe zastosowanie przepisów prawa karnego materialnego, 4) niesprawiedliwość zaskarżonego orzeczenia. W porównaniu z rodzajami orzeczeń sądu apelacyjnego, sąd kasacyjny nie może uchylić wyroku uniewinniającego i wydać orzeczenia skazującego, jak również nie może uchylić wyroku skazującego i wydać orzeczenia uniewinniającego. Sąd ten może jedynie uchylić zaskarżony wyrok i umorzyć postępowanie w wypadkach przewidzianych w ustawie (art. 384 k.p.k. FR). Natomiast w przeciwieństwie do sądu apelacyjnego, sąd kasacyjny może uchylić zaskarżony wyrok i przekazać sprawę do ponownego rozpoznania. Należy też zwrócić uwagę, że kodeks nie przewiduje możliwości uchylenia zaskarżonego orzeczenia i cofnięcia sprawy do etapu postępowania przygotowawczego. Natomiast możliwość reformatoryjnego orzekania sądu kasacyjnego dotyczy tylko zmiany zaskarżonego orzeczenia w kwestii kwalifikacji prawnej czynu lub wymiaru kary i to też w ograniczonym zakresie. Sąd kasacyjny nie może bowiem podwyższyć kary ani też zastosować przepisu o przestępstwie większej wagi (art. 360 ust. 3 i art. 387 ust. 1 k.p.k. FR).

¹¹ Zob. szerzej Л. К. Енаева, Уголовный процесс, *op. cit.*, s. 213–218.